

ՀՐԱՉՅԱ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ ՊՈԵԶԻԱՅԻ ԳՈՒՆԱՅԻՆ ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐԸ

ՏԱԹԵՎԻԿ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Հոգվածում փորձ է արվում Հրաչյա Հովհաննիսյանի գունային համապատկերը ներկայացնել որպես աշխարհընկալման յուրահատուկ համակարգ, տարբեր հոգեվիճակների արտահայտման եղանակ: Գույները բանաստեղծի ստեղծագործություններում հանդես են գալիս որպես խորհրդանշներ, երիզվում են տարբեր նրբագծերով, ունեն համ ու հոտ, կենսատու լիցքեր են հաղորդում և ծովվում են մեղեդիներին:

Բանալի բառեր – գույն, նրբերանգ, աշխարհընկալում, հոգեվիճակ, տխրություն, հրճվանք, համապատկեր, ինքնատիպություն, առձայնույթ և բաղաձայնույթ, բանաստեղծական պատկեր:

«Պոեզիան,- գրում է Վ. Գ. Բելինսկին,- արբեցումն է, թրթռումը, մորմոքումը, կրքերի գուրգուրանքը, զգացմունքների հույզն ու փոթորիկը, սիրո գեղունությունը, վայելքի հրճվանքը, տխրության քաղցրությունը, տանջանքի երանությունը, արտասուքի անհագ ծարավը, տենչալի, տանջալի, կարոտալի խղանք է»¹:

Բանաստեղծական պատկերը Վ. Գ. Բելինսկին դիտարկում է որպես հավիտենական գեղեցկության արտահայտություն, իսկ բանաստեղծին՝ որպես հրաշագործ, ով «...ամեն բանի մեջ ձևեր ու գույներ է տեսնում, ամեն ինչին ձև ու գույներ է տալիս, նյութականացնում է աննյութականը, երկնային է դարձնում երկրայինը, երկրայինը լուսավորում է երկնային լույսով»²:

Երկնային այդ լույսը բեկվում է բանաստեղծի ներաշխարհի պրիզմայով, դառնում տարբեր հոգեվիճակների գեղարվեստականացման միջոցներ :

Ստեղծագործական որոնումների իր ճանապարհին Հրաչյա Հովհաննիսյանը կատարելագործել է իր վարպետությունը, իր մեջ «կուտակել աշխարհի բոլոր լույսերը, գույները, որպեսզի զարմանալի մի օր ժայթքեր հրաբուխի պես և դառնար այն, ինչ Աստված էր վերուստ տվել իրեն»³:

«Ամեն ինչին ձև ու գույներ տալու» հրաշագործությունը բանաստեղծների մոտ դրսևորվում է խիստ անհատական՝ բացահայտելով նրանց

¹ **Բելինսկի Վ. Գ., Չերնիշևսկի Ն. Գ., Դոբրոյուբով Ն. Ա.,** Ընտիր երկեր, Երևան, «Սովետական գրող», 1980, էջ 32, 33:

² Նույն տեղում:

³ **Աբալյան Ռ.,** Հրաչյալի այգեպանը, «Հուշարձան Հրաչյա Հովհաննիսյանին», Երևան, «Արևիկ» հրատ., 2015, էջ 770:

ինքնատիպությունը, որն արտահայտվում է ոչ միայն ասելիքի թարմությամբ, այլև գույների ու մեղեդիների համադրությամբ:

Յուրաքանչյուր գույն առանձին կամ գունային համադրության մեջ արտահայտում է որևէ հոգեվիճակ, զգացմունք՝ տխրություն, թախիժ, վերհուշ, ուրախություն ու խինդ, վայելումի հաճույք, արարման հրճվանք:

Ծիածանի բոլոր գույների մի գեղեցիկ համադրություն է «Հրաշալի այգեպան» շարքը, մի ավարտուն խճանկար, որի համապատկերում գույները լրացնում են միմյանց, երիզվում տարբեր գույների նրբերանգներով: Կեռասենու ճյուղերի ու տերևների մեջ երկնքի կապույտը երիզվում է կանաչով, մանկան օրոցքի վրա թափվում են «կեռասներ՝ մոմե արցունքների պես» ջինջ ու զուլալ, անձրևից հետո «անձրևի ցողից, արևի շողից» այգին ժպտում է «թարմ ու բուրավետ» գույներով, «վարդի ու խաղողի, նուշի ու նարգիզի» նրբագծերով:

Գունավոր է բանաստեղծի տխրությունը՝ «աշնան անգույն ու թանձր մառախուղն է լալիս տերևներին», ուրախությունը՝ «Հիմա ժպտում է սարերին մով// Մի արև, արև ոսկեգանգուր»: Գյուղի ճամփաներին ձգվում է «կանաչ բարդիների հարսնեպարը», այգեպանները՝ «թուփ ու արևազօծ», հնձաններում հյուսում են գինու արևահամ ու արնագույն երգը, բանաստեղծի մտապատկերներում միմյանց հաջորդում են մանկության ու պատանեկության օրերի անխառն գույները.

*Հայրենի այգու մարգերում խաղաղ
Արևածաղկի պսակը դեղին,
Երազկուր նազով թեքվում է դանդաղ՝
Ոսկե հայացքը մեկնած արևին՝*

«Ժայռոտ ու բիրտ է եղել ընդերքը այգու», և այնտեղ «Լոկ օծերն էին գալարվում տաքուկ// Ամռան արևկեզ քարերի վրա»: Անդուլ աշխատանքով են այգու քարերը փշրվել ու դարձել «մետաքսի պես հող», ներկվել զարմանահրաշ գույներով:

Գույների համադրությամբ բանաստեղծը հյուսում է մի նրբագեղ գորգ, որի գույներն ամեն անգամ թարմանում են անձրևից հետո: Գարնանային այգին պատվում է ակացիաների ճերմակ մարգարիտներով.

Գարունը եկավ... Գարու-ն է նորից...

⁴ Հովհաննիսյան Հր., Հրաշալի այգեպան, Երևան, «Հայպետհրատ», 1964, էջ 91: Այսուհետ և շարադրանքում կնշվի միայն էջը:

Փառավոր գարուն.

Ակացիան ճերմակ իր ուլունքներից

Ժանյակ է կարում:

Մաքանիներ է դեղձենին շարում

Ճյուղերին բարակ,

Մարգարիտներ է իր վրա շաղում

Սալորին ճերմակ:

Հոնին կապում է իր շուքին վայել

Շղթան հակինթե,

Բալենին արդեն հասցրել է կախել

Մարջանե գինդեր...(100)

Գարնանային ցողաթաթախ կանաչը՝ երիզված մանուշակագույնի երանգներով, առաջին սիրո թրթիռներ է արթնացնում, ներարկում կենսատու լիցքեր: Փշատենու բույրից և ուռենու մեղմ գգվանքներից փշաքաղվում է առուն: Բույրերն ու գույները փոխվում են տարվա եղանակների ու բանաստեղծի ապրումների հանգույն.

Փշադենին գարնան օդն է խեղդում բյուրով,

Անցորդներին կանչում ծաղիկներով դեղին,

Ուռին լռում է միշտ իր հեզ հրապույրով,

Գիսակները թափում փախչող կոհակներին (108):

Հետո գալիս է ամառը՝ «մուգ սաթի գույներով, ոսկե նախշերով», ջերմ գգվանքների հորդաբուխ բռնկումներով: Տոթ միջօրեի գույներով է լցվում այգին, «Փշատենին զվարթ իր ճյուղերն է փռում// Ուռին ջուրն է շոյում իր վարսերով նրբին»: Հետո աշունն է գալիս.

Փշադենին աշնանն իր ալ, հարսենական

Պտուղներն է ցրում ափին, ջրերի մեջ,

Ուռին բարակ հովից հառաչում է անկամ,

Արտասվում է անգամ հուսակտուր ու խեղճ:

Ոլորվում է առուն, մոլորվում է առուն՝

Խնդրության ու թախծի սոսափներին հյու (108):

Անմոռանալի պատկերներ են դրանք բանաստեղծի համար՝ շաղախված անմոռանալի գույներով, մեղմ շրշյունների արծաթազօծ երանգներով.

*Ուր էլ որ գնամ, ուր էլ որ լինեմ,
Եվ ինչ չքնաղ էլ այգի որ լինի,
Ես միշտ տեսնում եմ աչքերիս դեմ
Մի արծաթափայլ փշափեղի:
Փշափեղերն ինչպես ոսկեդեղին
Բզեզներ լինեն պարսով նստած
Նա է ցույց տալիս այգուս ուղին,
Եվ տուն եմ գալիս ես կարուրած (129):*

Բոլոր գույներից ավելի թանձր են կարմիրը, ոսկեգույնը, նարնջագույնը, ոսկեդեղինը, որոնք ավելի հաճախ են գործածվում բանաստեղծի նկարակալին, հանդես գալիս սերտ միասնության մեջ, նրբագծեր փոխանցում միմյանց, հյուսում հրաշալի խճապատկերներ.

*Փռվել է աշունն արևոտ ու տաք,
Ծփում են հրե գույները նրա...
Մասրենու մի թուփ ցանկապատի տակ,
Ոսկե դդումներ պատերի վրա:*

*Ննջում է այգում հնձանն իմ լոին,
Քիվերին կարմիր քիբարի շարեր,
Հնձանի տափակ, հողաշեն կտրին,
Խնձորի չիրն է խալու պես փռվել (119):*

Այգին պատվել է «շաֆրանի գույնով», դեղձենին ոսկեդեղին է կարում կանաչների վրա, «ոսկեբոց արևը՝ հասած նարինջի նման» իր հյութերն է ներարկում հասունացող մրգերին: Այս ամենը բանաստեղծի նկարակալին կմնային որպես նատյուրմորտներ, եթե չհամադրվեին մեղեդիներին, կթողնեին դեկորացիաների տպավորություններ: Հրաշյա Հովհաննիսյանը հնչյունավորում է գույները.

*Ծղրիդի, մեղվի, բզեզի սուլով,
Գզվում է այգիս անվերջ, միալար,
Թիթեռներն ուրախ ճախրում են հույլով,
Կարծում են օրը դարձել է երկար (118):*

Այս համապատկերում «լավում է հեռավոր մի բառի զնգոց», «սայլի մոլոր ճղինչ», ծառերը խշշում ու «փռում են մեղմության մի քող», «նշենին օրոր է կարդում», «հասմիկը փսփսում է վարդին»: Ամեն ինչ համահունչ է բանաստեղծի ներհայեցողությանը.

*Խշշոցն այդ հնչում է հոգուս
Մինչև խոր, մինչև ու~շ աշու'ն...
Այդ գիշերն է խշշում այգուս,
Այդ կյանքիս աշունն է խշշում (120):*

Հետո ծմեռն է գալիս, ու տխրությամբ են լցվում բանաստեղծի հոգին ու այգին: Աշնան դեղինը ծածկվում է եղյամի թափանցիկ քողով, որ սադաֆի պես ճերմակ հարսնաքող է հիշեցնում: Այգում ու «հանդերում ցանած լաց է համատարած ու թաց լոռություն է»:

*Անծրևներ են թափվում միապաղաղ, թախծով,
Քրիզանթեմի մարգին սպիտակ ու դեղին,
Եվ արևածաղկի ջարդված կոթուկներին
Թափվում, ողջ աշխարհը ողողում են թացով:*

*Շուրթով ծմեռ կգա ու կծածկի այգիս
Սադաֆի պես ճերմակ հարսանեկան քողով,
Եվ նա իր զարթոնքի գարնան երազներով
Քուն կմտնի դադրած, թևադարա~ծ, հանգի~ստ (131):*

Բանաստեղծը «...հաճախ պարզ տեսողությամբ ընկալվող առարկայական աշխարհը տեսնում է նաև իր ներքին տեսողությամբ, իր երևակայությամբ, և վերջինիս մեծագույն ուժով ձայն, շեշտ, գույն միանում են և բանաստեղծական ոլորուն սանդուղքներով բարձրանում ու ծուլվում տիեզերքի գույներին ու ձայներին»⁵:

Հրաչյա Հովհաննիսյանը շնչավորում է ծառը, թուփը, նրանց հետ նստում զրույցի, ուրախանում ու տխրում նրանց հետ.

*Թուխպ է իջել սրտիս վրա
Անասելի,
Եկ միասին լացենք, իմ հե'զ,
Ի'մ ուռենի (113):*

Հրաչյա Հովհաննիսյանի բանաստեղծություններում կան նաև մոայլ գույներ՝ սև, մոխրագույն, մշուշապատ, որոնք նրա տրտմագին ապրումներն են խորհրդանշում, բացահայտում բանաստեղծի ծանր ապրումները, հիշեցնում անդառնալի կորուստները:

⁵ Գրիգորյան Ս., Գույնի խորհուրդը Համո Սահյանի չափածոյում, ՀՊՄՀ, «Հայագիտական հանդես», Երևան, 2017, N 4 (38), էջ 4:

ЦВЕТОВАЯ ПАНОРАМА ПОЭЗИИ ГРАЧЬЯ ОГАНИСЯНА

TATEVIK POGHOSYAN

В данной статье автор намеревается представить цветовую панораму Грачья Оганисяна как особую структуру восприятия мира и способ выражения разных душевных состояний. В произведениях поэта, цвета представляются как символы, начерчиваются разными тонкими чертами, имеют вкус и запах, передают животворный заряд и сливаются с мелодиями.

Ключевые слова – цвет, оттенок, восприятие мира, душевное состояние, восторг, панорама, своеобразие, ассонанс и аллитерация, стихотворный портрет.

CHROMATIC IMAGERIES IN HRACHYA HOVHANNISYAN'S POETRY

TATEVIK POGHOSYAN

In this article Tatevik Poghosyan attempts to present Hrachya Hovhannisyan's chromatic imageries as a unique system of a worldview, as a means of expressing different human psychic conditions. The colors in Hovhannisyan's poetry present symbols framing various subtle tensions and connections. They reflect a lively, imaginative and dynamic *inner world* interwoven with melodies.

Key words – color, nuance, worldview, psychology, sadness, joy, imagery, unique, extraneous and consensus, poetic imagery.